

[B] **JUST LIKE IN THE MOVIES. “VERTEDERING”
VAN JAMAL OUARIACHI**

Stemt je zelfbeeld overeen met hoe je door anderen wordt waargenomen? Om die vraag draait *Vertedering*, de tweede roman van Jamal Ouariachi. Zijn naamloze hoofdpersonage is een bijna-dertiger met een eentonige baan als postbezorger in een uitgeverij. De man beschouwt zichzelf als “een keurig politiek correcte modelburger”, maar heeft door enkele woede- en gewelduitbarstingen zijn laatste twee relaties op de klippen doen lopen. “Het is niet normaal zoals jij bent”, schrijft zijn grote liefde Zerline hem kort na hun breuk in een afscheidsbrief en ze geeft hem het advies om professionele hulp te zoeken. In de hoop haar opnieuw voor zich te winnen, probeert hij zijn gedrag te doorgronden en begint aan een eigenzinnige therapie. Aan het einde van de roman, wanneer hij zichzelf “genezen” verklaart, reageert zijn ex verrassend: “Je hébt helemaal geen agressieprobleem, snap je dat dan niet? Ja, je had een uitbarsting die ene keer. Nou en? Big deal... Komt in de beste huwelijken voor.”

Gelden deze twee tegenstrijdige beweringen als een schoolvoorbeeld van *la donna è mobile*, of is er toch meer aan de hand met de man die door Zerline werd gedumpt? Ouariachi laat het antwoord op die vraag in het midden en toont zich een nauwkeurige observator van de menselijke psyche.

In vergelijking met zijn debuutroman *De vernietiging van Prosper Morèl*¹ zijn de psychologische bespiegelingen dit keer niet alleen beter gedoseerd, maar ook geloofwaardiger en minder voorspelbaar. Met het uitgevezelde getob van zijn protagonist remt hij het verhaal geregeld af, om vervolgens – soms bruusk, soms vrijwel onopgemerkt – snel heen en weer te springen in de tijd. Dat verschil in ritme soepel laten verlopen lukt niet zonder stilistische behendigheid. Ondanks enkele tics schrijft Ouariachi knap en komt hij met originele vergelijkingen. Dat het hoofdpersonage een zwak heeft voor hightechapparaten blijkt bijvoorbeeld niet alleen uit zijn mooie muziekinstallatie of plasma-televisie, maar ook uit zijn waarnemingen: hij ziet hoe een vriend zijn kat Buscemi aait “alsof hij over de touchpad van een laptop streek”, en als hij in trance een idee krijgt, wordt “op de mengtafel van

Jamal Ouariachi, Foto Arnout Hulskamp.

zijn bewustzijn de *fader* van een tweede gedachtespoor opengeschoven”.

In de zes maanden die verstrijken na de breuk met Zerline, zorgt de neurotische zelfanalyse ervoor dat de man zich steeds meer van buitenaf bekijkt, als een vreemde. Daarmee persifleert hij het mechanisme dat hij bij anderen zo goed kan detecteren: door de invloed van film en sociale media hebben mensen geen oog meer voor de werkelijkheid, maar denken en praten ze over zichzelf in de derde persoon, als acteurs in de film van hun eigen leven. Zo ergert hij zich aan mensen die het overleven van een scheepsramp beschrijven alsof ze in de film *Titanic* figureerden in plaats van de gebeurtenissen op het *historische* schip in herinnering te brengen.

Intussen loopt de protagonist rond in een wereld waarin hijzelf alles bewust aan het witte doek laat refereren. Veel cinefiele kennis is er niet nodig om die talloze verwijzingen te zien. Ouariachi geeft ze doorgaans open en bloot en verpakt ze niet als intertekstuele spelletjes. Op een soortgelijke manier laat hij zijn hoofdfiguur de spot drijven met de door diens werkgever uitgegeven lifestylebladen. Net als de films roepen ook zij bij hun publiek weinig realistische werelden op, om de overspannen verwachtingspatronen vervolgens te lijf te gaan met lachwekkende therapeutische tips.

Wanneer de man na zijn breuk met Zerline ingaat op de avances van zijn naïeve collega Paula, laat hij de nepwerelden van pellicule en papier samensmelten in een duivelspact. In ruil voor zijn liefde en aandacht laat hij Paula de agressie-

opwekkende gebeurtenissen uit zijn vroegere relaties naspelen in vooraf uitgeschreven scripts. “Zie het als een rollenspel”, zei hij nu, in antwoord op haar vraag hoe de ‘oefeningen’ die hij voor ogen had er precies uit gingen zien. ‘In de bladen die wij uitgeven, op het werk bedoel ik... daar lees je wel eens van die dingen in. Over mensen die in relatietherapie zijn geweest. En dat ze dan oefeningen moeten doen in hoe ze op de juiste manier een conflict behandelen.’”

Dankzij Paula’s meegaandheid wordt dit het meest ontregelende gedeelte van de roman, met een relatie die zo kunstmatig is dat “hij er zelf bijna in [begon] te geloven”. Het rollenspel transformeert in een film bestaande uit eindeloos herhaalde takes, tot het bij hem de gewenste dosis woede oproept én bezweert, en dus ondanks het artificiële karakter ervan toch een therapeutisch karakter lijkt te hebben. De meest veelzeggende scène is echter niet voorzien. Buiten de grenzen van het afgesproken rollenspel irriteert Paula hem met een vraag en wekt zo een wrevel die niet vooraf in het script was vastgelegd: “Hadden ze *godverdomme* de halve avond zitten repeteren op een zeikgesprek, ging ze er nu eentje in het echt opvoeren?” De daaropvolgende conversatie is in al haar echtheid tenenkrullend gemaakt.

In een interview met *De Morgen* liet Ouariachi optekenen dat hij gelaagdheid in een boek belangrijk vindt, maar dat hij ingewikkelde literaire constructies, die hij bij voorbeelden als Nabokov bewondert, zelf nog niet aandurft. Daarmee vat hij zijn tweede roman goed samen. In *Vertedering* is de dubbelzinnigheid vooral terug te vinden in de psychologische uitwerking van de protagonist en in de metabenadering van “echt” en “nep”. De formele constructie blijft daarentegen vrij vlak. Ouariachi wisselt soepel tussen tonen en beschrijven, tussen handelen en contemplatie, tussen heden en verleden, maar neemt verder weinig risico’s. Daardoor voegt een herlezing van *Vertedering* weinig of niets toe aan de inzichten van de eerste lectuur. Mede dankzij de stijl is die lectuur aangenaam, op een manier die doet denken aan het werk van huidige succesauteurs als Peter Buwalda of Tommy Wieringa. Maar net als bij die twee collega’s valt te hopen dat Ouariachi op een dag wel het lef en de ervaring heeft om Nabokov naar de kroon te steken met een ambitieuzer geconstrueerde en werkelijk

ontregelende roman. Wat meer *Pulp Fiction*, wat minder *The Truman Show*.

GWENNIE DEBERGH

JAMAL OUARIACHI, *Vertedering*, Querido, Amsterdam, 2013, 364 p.

Noot

(1) MAARTEN DESSING, “De kunst of het leven. Jamal Ouariachi’s ‘De vernietiging van Prosper Morel’”, *Ons Erfdeel*, jaargang 54 (2011), nr. 3, pp. 172-173